

Gondolatok az európai erdőgazdálkodás jövőjéről

DR. MADAS ANDRÁS

Az ENSZ illetékes szervei, világméretekben a FAO, az európai térséget illetően az EGB egyre többet és alaposabban foglalkozik a világ, és ezen belül a főbb térségek, így Európa erdőgazdálkodásának várható fejlődésével. Az eddig elkészült, számszerű adatokat is tartalmazó tanulmányok általában nem terjedtek túl az 1975. éven. Egyre inkább világosabbá válik azonban egy olyan igény szükségessége, hogy legalább 2000-ig tekintsük át a főbb térségek, de az egész világ erdőgazdálkodásának várható fejlődését, mert az erdősítések területén ma tett intézkedések hatása gyakorlatilag csak 2000 körül, jórészt azon túl fog érvényesülni.

Annak érdekében, hogy a hazai hosszútávú erdőgazdaság-politika kialakításában sok időt ne veszítsünk, megkísértem a jelenlegi — igen hézagos és megbízhatatlan — adatok mérlegelésével és előrevetítésével legalább nagyságrendileg megállapítani, mennyi lehet a jelenlegi ismereteink szerint 2000 körül a világ várható fogyasztása? Ez az alábbiak szerint valószínűsíthető:

iparifa	3,3—3,5 milliárd m ³
tűzifa	1,0—1,2 milliárd m ³
összesen:	4,3—4,7 milliárd m ³

A világ eddig megjelent erdőleltárainak adatai alapján, egészen durva eljárással a világ erdeinek növedékét ma 3,5—4,0 md m³-re lehet becsülni. Ha a növedék a világ összes erdeiben ma valóban ennyi lenne és ez nem is változna a századforduló végéig, akkor azt kellene megállapítanunk, hogy a szükséglet és fedezet egybevetése alapján 2000 körül már a világ összes erdei sem lesznek képesek fedezni az akkori, becsült szükségleteket.

Ma nagyon nehéz megítélni — erre a FAO szakértői sem vállalkoznak — hogy az erdőleltárak adatai mennyire megbízhatóak? Arra vonatkozóan pedig még csak becslések sem találhatók a nemzetközi irodalomban, hogy milyen irányban és milyen nagyságrendben fog a következő három évtizedben a növedék a világ erdeiben változni. Annak érdekében azonban, hogy a mai legjobb ismereteket felhasználhassuk egy nagyjából valószínűsíthető prognózis kialakításához és ezzel megfelelő alapot teremtsünk a hazai hosszútávú erdőgazdaságpolitika kialakításához, meg kell kísérelnünk a várható tendenciák felvázolását a főbb térségek — és ezen belül elsősorban Európa — erdőgazdálkodásának jövőjére vonatkozóan.

Először nagyjából minden térségben — kisebb-nagyobb súllyal — a várhatóan érvényesülő általános tendenciákat kell számbavenni.

Ezek egy része növeli a fakitermelés fokozásának eshetőségeit, más része fékezően hat annak növelésére. A *fakitermelés növelését elősegítő tényezők* az alábbiak:

— A főbb térségek és ezeken belül az országok erdőleltárai és erdőrendezési adatai gyakorlatilag kivétel nélkül azt mutatják, hogy az újabb, pontosabb, megbízhatóbb módszerekkel végzett felmérések és becslések magasabb növedéket, vágható fatömeget eredményeznek, mint az előzők. Mivel az erdők számbavétele egyrészt egyre szélesebbé válik az egész világon, másrészt növekedik a felmérések technikai színvonala, megbízhatósága, tendenciának tekinthetjük, hogy az egymásután következő nemzeti és világ erdőleltárak a jelenleginél magasabb növedéket és vágható fatömeget fognak jelezni.

— A gazdasági fejlettség növekedésével erősödik a kormányzati tényezőkben és a közvéleményben is az erdők szerepének, fontosságának a felismerése, ami egyre hatékonyabb törvénykezési, gazdasági, államigazgatási és egyéb intézkedésekben nyilvánul meg. Az erdők általános vezetésének javulása a növedék és hozadék emelkedésében fokozatosan kifejezésre jut.

— A világ fakitermelésének zöme ma még az őserdőkből származik; tulajdonképpen Európa az egyetlen nagy térség, ahol már lényegében beállt a folyamatos fakitermelés és erdőfelújítás rotációjának egy bizonyos fajtája és ahol már rendszeres erdőgazdálkodásról beszélhetünk. Az őserdők helyére telepített új erdőkben rendszerint már kedvezőbb a fafajösszetétel és nagyobb a növedék, mint az azt megelőző őserdő esetében volt. A vágásfelújításokban nő a gyorsannövő fafajok, a fenyő és nyárfélék aránya, ahol szükséges, ott meliorációs munkákat végeznek, sőt megkezdődött a műtrágyák használata is. A gazdasági fejlődés és ennek velejárója, a mezőgazdaság belterjesítése magával hozza az erdők egyik legsúlyosabb kártételének, a legeltetésnek a fokozatos megszűnését is. Határozott tendenciának tekinthető tehát, hogy az őserdők arányának csökkenése, a mesterségesen telepített erdők területének növekedése egyben az intenzív erdőgazdálkodás térhódítását jelenti, aminek hatása többek között a magasabb növedékben és hozadékban is jelentkezik. Nagyon valószínű, hogyha majd egyszer — nyilván a 2000. éven túl — a világ összes erdeiben rendszeres belterjes erdőgazdálkodás fog folyni, az évi növedék jóval magasabb lesz, mint amennyit ma becsültünk a mai helyzetre vonatkozóan.

— Jogosan lehet tendenciának tekinteni — legalább is a következő évtizedekre, a fejlett térségekre vonatkozóan — az erdőterület abszolút növekedését. A fejlett térségekben a mezőgazdasági termelés olyan színvonalat ért el, hogy egyre több élelmiszerben érik el a lakosság növekvő rétegei a telítettség szintet. Másrészt a fejlett országoknak előbb-utóbb csökkenteniök kell a mezőgazdaság igen kiterjedt és nagymértékű támogatását és a különböző korlátozó intézkedések csökkentésével növelniök kell a fejlődő országokból származó élelmiszer importjukat. Ezt egyébként a fejlődő országokba irányuló iparcikk exportjuk növekedése bőven kárpótolja. Mindez felveti a marginális, kedvezőtlen viszonyok közötti mezőgazdasági területek fokozott kikapcsolásának szükségességét. Mivel a területek paragon nem maradhatnak, már csak az erózió veszélyének növekedése miatt sem, gondoskodni kell hasznosításukról. Mivel erdőgazdasági termékekből hosszútávon is növekvő kereslettel lehet reálisan számolni, kézenfekvő ezen területek jelentékeny részének beerdősítése.

— A fejlett államok mellett egyes hatalmas területű, alacsony erdősültségű államokban, mint Kínában, jelentős erdősítési munkákat terveznek és részben már meg is valósítottak.

— A fakitermelés növelésének tendenciáit erősíti a folytonos műszaki fejlődés is. Mindez lehetővé teszi, hogy olyan fafajokat és olyan vékony méretű anyagokat is hasznosítsanak ipari célokra, amelyek eddig erre alkalmasak nem voltak. Itt elsősorban a legkülönbébb lombosfák vékonymeretű választékainak egyre növekvő cellulóz-papíripari, valamint lemezipari hasznosítását kell megemlíteni.

A fakitermelés lehetőségeit *tendenciájában csökkentő tényezők* közül az alábbiakat szükséges megemlíteni:

— A fejlett térségekben napjainkban vagyunk tanúi az erdők közjóléti szerepe gyors növekedésének. Ez két okból is korlátozza a fakitermelés növekedésének lehetőségeit. A parkerdőkben egyrészt elsődleges rendeltetési céljaiknak megfelelően a fakitermelés csak ott és olyan mértékig lehetséges, amint ezt a fő cél megengedi, másrészt a rentábilis gazdálkodást e megkötöttségek erősen akadályoznák és még távolról sincs egyértelműen elismerve, hogy a közjóléti funkciók megvalósítását a közösségnek kell valamilyen formában anyagilag fedezni.

— A csökkenő tényezők között fontos szerepet játszik egyes fejlődő térségekben a váltógazdaság alkalmazása. Ez azt jelenti, hogy a mezőgazdasági termelés kiterjesztése érdekében — elsősorban Afrikában — felégetik, kipusztítják az erdőket, majd néhány évig mezőgazdasági művelés alá vonják. A talajok azonban hamar kimerülnek, a trópusi esők zónájában megindul az erózió, a mezőgazdasági műveléssel felhagynak. Ezen területek sorsa az, hogy újra erdőkké váljanak, de ezek már számos esetben nem érik el minőségükben az előző erdők állapotát. Ezekben a térségekben a legeltetés még jelentős károkat okoz az erdőknek. Így tehát a világ egyes — a fejlődés útjára csak most lépő — államaiban egy ideig még számolni kell az erdők minőségi romlásával, területi csökkenésével.

— A lakosság gyors növekedése, a városok, utak, gyárak, kommunális objektumok építése folyamatosan vesz igénybe erdőterületeket is, főleg a fejlődő térségekben.

A növelő és csökkentő tényezők együttes hatásaként arra a megállapításra lehet jutni, hogy 2000 körül a világ erdei képesek lesznek fedezni az akkor jelentkező szükségleteket.

Valószínű, hogy a 80-as évekig a többlet szükséglet fedezéséhez szükséges többlet fatömeg elsősorban az északi félteke feltárt vagy könnyebben feltárható erdeiből fog származni, mert a jövő potenciális nagy faellátó térségeit, Délkelet-Ázsiát, Afrikát, Latin-Amerikát először fel kell tární.

Valószínű, hogy az általános gazdasági fejlődés a század vége felé már lehetővé fogja tenni, hogy a fában bővelkedő — ma még hasznosítatlan — térségek egyre nagyobb részt vállaljanak a világ faellátásában.

A problémák azonban olyan nagyok, hogy a szükséglet és fedezet összhangja a következő évtizedekben önmagától, a jelenlegi trendek automatikus érvényesülésekként nem biztosítható. Ma már egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy nemcsak nemzeti méretekben van szükség hosszútávú erdőgazdaság-politika kidolgozására és tudatos, folyamatos érvényesítésére, de ki kell dolgozni a főbb térségek — köztük Európa — nagyvonalú erdőgazdaság-politikáját is, sőt egyre inkább kell gondolkodni világméretekben is a fagazdaság egész stratégiájának koncepcióján, annak összetevőit alkotó fő tényezőkön.

Európa erdőgazdálkodásának jövőjét illetően ma élénk viták folynak. Legutóbb a FAO 8. Európai Regionális Konferenciáján, 1970 szeptemberében Budapesten az egyik napirendi pont foglalkozott többek között ezzel a kérdéssel. A vita alapjául szolgáló, közzétett dokumentum megállapításai rámutattak arra, hogy Európa erdőgazdálkodása több szempontból elmaradt, a termelés számos területen nem gazdaságos; nő az erdők közjóléti szerepe, de ennek költségét a társadalom egyelőre még nem ismerte el, s ez növeli a nehézségeket. Az erdők jelentékeny része Nyugat-Európában kisparscellás paraszti erdő és ezekben a legkorszerűbb technika nem alkalmazható. A kivezető utat a kis erdőterületek szövetkezetek útján történő összevonásában, a közjóléti feladatok anyagi feltételeinek költségvetési fedezésében, a technika fejlesztésében látják a dokumentum szerzői. A fakitermelés növelésének tartós tendenciáját — közvetve — kérdéssé teszi és alátámasztja az az elmélet, amely szerint az európai szükségletek növekvő részét kell majd más térségekből, elsősorban Kanadából importálni.

A megállapítások számos részével egyetértve vitattuk és vitatjuk a dokumentum pesszimista hangvételét és ezzel összefüggésben néhány megállapítását. Nézeteink főbb megállapításait a konferencia zárójelentése már tartalmazta. A vita tovább folyik és remélhető, hogy az EGB és a FAO illetékes fórumain folyó vita, az e tárgyban készülő tanulmányok, az országonkénti állásfoglalások végül elvezetnek egy olyan európai erdőgazdaság-politika kialakításához, amelyik reális és pozitív irányt mutat az európai erdőgazdálkodás számára. Ennek körvonalait ma az alábbiak szerint lehet megfogalmazni.

Az iparifa termékek iránti kereslet a következő évtizedekben is növekszik a nemzeti jövedelem emelkedésével arányosan. Mivel az európai erdők már ma sem fedezik a szükségleteket és a jövőben még kevésbé, számítani kell az egyéb térségekből származó import állandó növekedésére. Ez az import egyre növekvő mértékben Kanadából származhat, de jelentős marad a Szovjetunió súlya is Európa faellátásában. Növekedhet a trópusokról származó fa aránya is. Amint nőnek azonban az importálandó mennyiségek, úgy nőnek a kitermelési költségek is az Európába exportáló államokban, mert egyre növekvő fatömeg kitermelésére és kiszállítására van szükség. Ez a faárak növekvő tendenciáját vetíti előre. Ugyanakkor Európában még további lehetőségek vannak, például Kelet-Európában, Észak-Európában, a fakitermelés távlati növelésére. Figyelembe véve az összes körülményeket, — például a kanadai és kelet-európai bérekben meglevő jelentős különbségeket, a szocialista államokban a technika elterjedését lehetővé tevő nagyüzemeket, a gyorsan növő fafajokból telepített erdők fokozatos belépését, a nagyobb, területegységre eső fatömeget és sok más tényezőt — állíthatjuk, hogy a következő évtizedekben az európai erdők-ből származó fatermékek képesek lesznek versenyezni a kanadai kínálattal, ha megteremtjük az ehhez szükséges feltételeket. Ugyanezt mondhatjuk el lényegében az egyéb térségekből származó fával kapcsolatban is. Ami az erdők közjóléti szerepét illeti, az valóban növekedni fog. Európában azonban valószínűen nem az USA nemzeti park rendszere fog megvalósulni, ahol az e célra kijelölt erdőkben mindent eredeti állapotában hagynak, hanem ésszerűen össze fogják kapcsolni a fakitermelést a közjóléti feladatokkal, érvényesítve az erdők sokoldalú szerepét, feladatát. Ebből azt, ami kifejezetten csak közjóléti feladatokat szolgál, társadalmi költségnek kell tekinteni és költségvetési támogatás formájában vagy más módon kell biztosítani.

A kisparscellás erdőbirtokok felett valóban eljár az idő. Nagyon valószínűnek látszik, hogy egyrészt kiszélesedik a horizontális integráció, a nagyüzemek

lazább-szorosabb formáinak kialakulása a szövetkezetek különféle típusainak alkalmazásával, másrészt erősödni fog a vertikális integráció, az erdőgazdaságok és nagy feldolgozó üzemek kapcsolata, összefonódása. Nyilvánvalónak látszik, hogy egyrészt a nagy ipari üzemek fognak erdőbirtokokat szerezni nyersanyaguk biztosítása érdekében, másrészt a nagyobb erdőgazdaságok, azok egyesülései ipari üzemeket fognak építeni, hogy a ma veszteséges erdőgazdálkodást nyereséggé tegyék az egész vertikum lehetőségeinek kihasználásával. Mindez lehetővé teszi már a teljes vertikumban a legkorszerűbb technika, az optimális üzemegységek kialakítását. Erősödni fog a nemzetközi kooperáció és integráció is a különféle méretű és minőségű nyersanyagok gazdaságos hasznosítására. Ezen irányok erősödése lépésről lépésre növeli az európai fa versenyképességét mindenekelőtt Európában.

Mindezek tükrében kell megítélnünk a hazai erdőgazdálkodás jövőjét is. Nyilvánvaló, hogy a magyar erdőgazdaságnak növekvő szerepet kell vállalnia a hazai faellátás biztosításában. Ez szükségessé teszi mind a közvetlen erdőgazdasági munkák — a fakitermelés, közelítés, szállítás — mind a fafeldolgozás teljes korszerűsítését. Figyelembe kell venni, hogy az új technikának biztosítania kell a munka termelékenységének olyan növekedését, ami lehetővé teszi, hogy az erdőgazdaság lépést tartson a termelékenység általános növekedésével az országban. Ha ezt nem tesszük, az erdei munkások java el fogja hagyni az erdőgazdaságokat, mert alacsony, sőt a népgazdasági átlagtól fokozatosan lemaradó termelékenység mellett a szükséges jövedelmek az erdei munkások számára aligha lesznek biztosíthatók. Ha pedig az erdei munkások száma a szükséges mérték alá csökkenne, aligha lenne reális remény arra, hogy az egyszer elment munkások tömegesen visszajöjjenek később az erdőbe, mégoly kedvező feltételek mellett is.

Ez a probléma fenyegeti az egész európai erdőgazdaságot is, ha kellő időben nem ismerik fel a helyes fejlődési irányt, nem korszerűsítik az erdőgazdálkodást, mert ha most a tétovázás következményeképpen tömegesen elmennek a munkások az európai erdőgazdaságokból, azok oda vissza nem mennek akkor sem, ha időközben jelentősen emelkednek a faárak és ez a bérek emelését is majd lehetővé fogja tenni.

Érdekünk tehát, hogy minél előbb megtegyük az összes szükséges intézkedést az erdei munkák folyamatosságának, korszerűsítésének, a kitermelés és feldolgozás megalapozott növelésének az érdekében.

Мадас А.: СООБРАЖЕНИЯ О БУДУЩЕМ ЕВРОПЕЙСКОГО ЛЕСНОГО ХОЗЯЙСТВА

По имеющимся данным в этой области можно утверждать, что около 2000 г. леса мира будут способны покрывать, в то время появившиеся потребности в них. Но на сегодня производство не покрывает европейскую потребность и недостаток будет ещё возрастать. Импорт леса в всё более увеличивающемся размере будет производиться из Канады, но из Советского Союза тоже остается значительным. Закладка быстрорастущих пород, вертикальное развитие лесного хозяйства, международная кооперация и интеграция могут быть применимы в способности к соревнованию и на дальнейшее может быть обеспечена рентабильность лесного хозяйства. Нужно повышать производительность труда в лесном хозяйстве, нужно добиваться общего подъёма производства, чтобы для лесных работников была обеспечена соответствующая оплата труда.

Dr. Madas, A.: SOME REMARKS ON THE FUTURE OF THE EUROPEAN FORESTRY.

Data on this problem point out, that the world's forests resources would be able to meet the total demand of the world in timber products at about the year of 2000. Europe is already a net importer region, and there timber shortage is ever-increasing. Her import requirements could be met increasingly from Canada, but the Soviet Union would take also an important part in this respect. Europe herself has also more possibilities to increase timber production. Plantation of fast-growing species, vertical development of forest industries, and the international co-operation and integration well could also promote the competitiveness of the European timber, and furthermore they could also help to maintain the profitability of the forestry in Europe. The productivity of forestry work, however, has to be raised in line with the general increase, otherwise forest workers could not be paid well enough to retain them for forestry work. When not doing so, forest workers will leave forestry, and though increasing timber prices would make it possible to raise the wages, we would not be able to regain our lost workers in spite of the higher wages.